

УДК 929:821.161.2–1 Огієнко І.: 070.448 «Віра й культура»

**ПОЕТИЧНА ТВОРЧИСТЬ ІВАНА ОГІЄНКА
(МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА) НА ШПАЛЬТАХ
ЧАСОПИСУ «ВІРА Й КУЛЬТУРА»****IVAN OHIENKO'S (METROPOLITAN ILARION)
POETRY ON THE PAGES OF «FAITH AND
CULTURE» MAGAZINE****Василик Т. І.,**здобувач історичного факультету, Київський
національний університет ім. Тараса Шевченка
(Київ, Україна), e-mail: vasylykttet@ukr.net**Vasylyk T. I.,**Applicant of the Faculty of History
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Kyiv, Ukraine), e-mail: vasylykttet@ukr.net

Висвітлюється маловивчена поетична спадщина Івана Огієнка (митрополита Іларіона), опублікована в канадському українськомовному часописі «Віра й культура». Розглянуто віршовані твори митрополита Іларіона: релігійні, філософські, ліричні, історичні, які впливають на духовний, культурний, громадянський розвиток людини і присвячені висвітленню боротьби українського народу за національне визволення.

Ключові слова: часопис, «Віра й культура», поезія, Україна, народ, любов.

The article deals with the little known poetic heritage of Ivan Ohienko (Metropolitan Ilarion), published in the Canadian Ukrainian magazine «Faith and Culture». The paper examines the poetry of Metropolitan Ilarion: religious, philosophical, lyrical, historical, which have a big influence on the spiritual, cultural, civil development of man and dedicated to the fight of the Ukrainian people for national liberation.

Keywords: magazine, «Faith and Culture», poetry, Ukraine, people, love.

Твори художньої літератури, як писемне джерело, відіграють важливу роль в історичній науці. На думку дослідників історичного джерелознавства, «художня література у джерельному плані становить цінність прихованою інформацією, що проливає світло на конкретно-історичні умови написання того чи іншого твору, художні та ідейні уподобання автора [30].

У березні цього року виповниться 47 років з дня смерті видатного українця Івана Огієнка (митрополита Іларіона). Його ім'я тоталітарна система заборонила згадувати у будь-якому контексті, а твори масово вилучалися з бібліотек. Вивчати творчий доробок українського державного і церковного діяча, носія національного духу І. Огієнка українські вчені змогли вже в роки незалежності. Серед найвідоміших дослідників-огієнкознавців М. Тимошик, В. Ляхоцький, І. Тюрменко, О. Пилипчук, М. Бойчак, Р. Лякіна, З. Тіменик, С. Арутюнова, І. Пасемк, Є. Сохаська та ін. Адже нема такої ділянки національного життя, де б він не залишив слідів своєї подвижницької праці.

Поступово почала повертатися до читача й художня спадщина вченого, але вона й досі залишається маловивченою. М. Тимошик зазначає, що «Художня спадщина Івана Огієнка (митрополита Іларіона) складає на сьогодні не систематизований і ще не виданий сповна навіть за кордоном великий за обсягом пласт різножанрових творів: поезій, поем, легенд, оповідань, драматичних п'єс, документально-публіцистичних життєписів» [1].

В одному із багаточисельних досліджень професор М. Тимошик аналізує цикл релігійної поезії «Філософські містерії», акцентуючи увагу на тому, що один із віршів митрополита Іларіона став народною піснею. Н. Лізнченко розглядає українську сакральну традицію і релігійну поезію Івана Огієнка [32].

Елементи інтертекстуальності поезій Івана Огієнка, зокрема алюзію та ремінісценцію досліджує Л. Демидюк [4]. Дослідження лірики митрополита Іларіона крізь призму молитовно-поетичного дискурсу було опубліковано і автором нашої статті [3]. Г. Білик також вивчала поемний жанр у літературно-художній творчості Івана Огієнка [2].

Ми маємо на меті розглянути окремі зразки поетичних творів Івана Огієнка (митрополита Іларіона), опубліковані на сторінках канадського українськомовного часопису «Віра й культура», що виходив з 1953 по 1967 роки. Визначити художні засоби, якими користується автор, з'ясувати основну тематику його поезій.

Вірші митрополита Іларіона на шпальтах «Віри й культури» були майже в кожному номері. Зокрема в числі 2 за 1959 рік його поезії надруковано під назвою «Денник наболілої душі» (20 віршів).

Мотиви людської та національної гідності завжди у полі зору редактора і видавця часопису митрополита Іларіона, адже в Україні здавна сформувалися і цінувалися високі моральні якості: чесність, порядність, справедливість, толерантність, працьовитість і т.д., а його поезіями заповнюється та прогалина в житті, літературі та історії нашого народу, що існувала у нас від XVIII ст. та відчувається й сьогодні. Вони мають велике пізнавальне та виховне значення для нашого народу, особливо для молоді. У наші дні, коли в Україні йде неоголошена війна, вірші митрополита Іларіона набувають особливого значення. До прикладу, вірш із «Денника наболілої душі» «І де поділося сумління»:

*І де поділося сумління?
Його на світі родить мало,
І замість нього на спасіння
Цвіте обмана ідеолом...*

*Кати сумління попалили,
І стали мов дерева голі, –
На бомби кидають всі сили,
У зброї лік на нужди й болі... [12]*

Проте автор у поезії «Сніговія зла» з цього ж денника нагадує нам, що не треба втрачати надії, необхідно залишатися оптимістом і робити все для розвою своєї рідної землі, адже для українців найголовнішими споконвіку були: праця, побожне ставлення до землі, природи, хліба:

*Та не впадай на дусі, брате,
Бо ж світить сонце золоте, –
Життя й на радіці багате,
Хоч сніговія зла мете... [14]*

Понад півстоліття тому через воєнні дії багато українців змушені були покинути свої домівки. Тож опублікований у 1960 році вірш «Перше

місце» актуальний і сьогодні, адже у нас багато переселенців зі Сходу України у зв'язку з війною. За християнською мораллю ми маємо допомагати їм, адже любов, гостинність щедрість як тисячу років тому так і тепер є актуальними та затребуваними у будь-якому суспільстві.. Тож автор закликає не забувати тих, хто поруч і потребує допомоги:

*А коли допомогти треба брату,
Тоді першим із усіх поспішай, – [22]*

Лейтмотив поетичної творчості митрополита Іларіона – любов до Бога і до України. Зв'язок людини із Богом нерозривний, він заснований на найвищих законах любові і правди. Стрижнем моральності є совість, яка не дозволяє людині робити зло. Прийняття християнства Володимиром Великим у 988 році – велика подія в історії України. У зв'язку з цим вона змогла дістати більш широкий розвиток у різних сферах людського життя:

*...А Віра, Свята Православна
Це совість Христової віри... [25]*

У службі народові він вбачав мету людського життя. Подаючи особистий високий взірець, митрополит Іларіон закликав ставити інтереси України на перше місце, а найбільшою християнською чеснотою вважав любов до ближнього, адже істинна сутність любові – це відмовитись від свого «я».

Його вірші засвідчують любов до рідного краю, готовність весь вік служити Батьківщині. У творі «Туди, де лине океан. Поема праці» вірш «Служи народові» виразно подає нам девіз життя Огієнка:

*Служи народові до могили,
Навчай його, поки життя, –
Віддай йому свої всі сили,
За нього – хоч на розп'яття!*

*Ділись з народом всім, що маєш,
Віддай йому своє знання,
Й коли дорогу краю знаєш
Веди туди хоч навмання. [23]*

Також у творчому доробку Івана Огієнка є вірші, що інформують читача про історичні події в Україні. Зокрема у поезії «Оборонці Батурина» йде мова про героїчний вчинок диякона і його доньки під час оборони Батурина:

*Де не взявся Іван Ніс старшина
І ворогу зрадив дорогу:
Була в мурі пролаза єдина,
Що в місто ввійти дала б змогу...*

Завзято билися з ворогом оборонці Батурина, зокрема диякон і його донька. А це засвідчує роль жінки в історії України, зокрема у національно-визвольній боротьбі нашого народу. Та через зраду вороги увійшли у фортецю:

*І Диякон сточився від кулі,
На нього звалилася Доня, –
Мов зібралася в Свято на гупі:
В червоних стрічках її скроня... [21]*

У поезії протиставлені дві теми: зрада і героїзм. Як не прикро, але зради були у нашій історії, на жаль, є і сьогодні. Вони дуже болючі для Івана Огієнка, який поклав своє життя на вівтар служіння Богові й рідному народові.

Про це він пише у поемі «На службі народові. Поема праці Богу і народові», надрукованій у «Вірі й культурі» – число 9 за 1960 рік. Поема вміщує 30 віршів. Життя несеться як потяг грізною стрілою. Попереду багато завдань і ніяка небезпека йому не страшна, бо все, що робить – те для Бога і він йому допомагає: «Твоя Десниця допоможе // І зникне гордий сатана» [26]. Автор поеми розуміє, що праці для народу непочатий край і він поспішає, бо вік земний людини короткий:

*І знову у Божу дорогу,
І знову апостольська праця,
Служити народові й Богу –
Для мене Господня мета ця.*

*Бо кличе народ до роботи,
Немов та неорана нива,
Й спочинку не матиму доти,
Аж доля всміхнеться щаслива! [27]*

Вирушаючи у місіонерських справах, митрополит Іларіон запитує у себе, чи вистачить у нього сил для цієї праці. Найперш він приділяє велику увагу науці, бо «Освіта – вічна це криниця, // Яка ніколи не вбуває, – // Якщо ти вмієш поділитися, // Вона ростиме, як безкрая» [17]. Освіта і самоосвіта сприяє розвитку різних галузей наук, підносить людський дух, розширює межі сприймання і розуміння навколишнього світу.

Задля свого народу Іван Огієнко готовий працювати до останньої хвилини свого життя: «Для народу уся моя сила, // Для народу і всі мої руки, – // Це перерве мені лиш могила, // І не спинять страждання та муки!» [18]. А щоб зможти працювати, то покладається на Бога і просить у нього допомоги: «У всьому Бог мені допоможе // Його Свого пошле на поміч Духа, – // Уся в Тобі надія, Боже...» [28].

Працювати треба для народу незважаючи на перешкоди, а їх на його життєвій дорозі було чимало: «А ти люби народ віддано, // Служи йому, як служиши Богу, // Й чи то скоріш, чи то нерано, – // Йому подай спастися змогу! // Й коли тобі все це удасться // На службі Богові й народові, – // Оце твоє найвище Щастя, // Що не погасне в рід із роду!» [24].

Митрополит добре володіє словом. Твір читається легко і вдало передає переживання і настрої автора.

Роки життя на чужині далися взнаки. Його туга за рідною землею, бажання повернутися додому хоч на хвилину, побачити бані золотоговерхого Києві прочитуються у рядках вірша «Київ – наш Єрусалим Святий»:

*А Київ нам ще здавен–давня
Єрусалим Святий і вічний;
Ним Україна горда й славна,
Свята він зброя обосічна!*

Автор вірить, що в історії України це місто завжди буде виконувати свою велику історичну місію: «Й зберуться в Київ всі слов'яни, // І їм усім він стане мати, – // І залікує спільні рани, // Й сторожим спільно вражі грати».

Слова митрополита Іларіона були віщими. Цього року Україна отримала Томос, що має велике

значення для історії нашої держави. Отже, «*І буде Київ в вічній честі, // Як другий наш Єрусалим, // І буде славен в Благочесті...*» [20].

Іван Огієнко постійно намагався словом пробудити національну свідомість, привити любов до рідного краю. Він ні на мить не сумнівався в тому, що для його Батьківщини настануть кращі часи, а для цього треба працювати, не покладаючи рук:

*Усе наше щастя у – праці,
Як квітці спасіння в росі, –
Он світ потонає у мряці,
Працюймо ж сторуко усі!* [19]

Просте порівняння передає усю суть земного життя людини. А запорукою і підмогою людині у праці завжди є Бог, нагадує нам Іларіон у вірші «*Божа нива*», що входить до поетичного твору «*На службі народу. Поема праці Богу й народу*» (30 віршів):

*У праці я тільки з Тобою,
Ти тільки Один даєш крила, –
І з ними стаю я до бою,
І з ними росте моя сила!* [15]

Господь і Україна – ці слова були найдорожчі для Івана Огієнка протягом усього життя. Завдання релігійного поета – це допомагати людині стати ближче до Бога і віддати своє життя рідній землі. З цим прожив він все своє життя, про це читаємо в його циклі поезій «*Господь і Мати Україна*»:

*Господь і Україна Мати
Мені основами були, –
Вони мені Святі Палати,
Моєму духові орли!*

*Та все служив я Україні,
І їй приносив серце і й душу, –
За неї смерть прийму хоч нині
Й Свого обіту не порушу!* [16]

Оптимістичні сподівання на краще майбутнє свого народу простежуються в багатьох віршах, зокрема у вірші, опублікованому у числі 6 за 1960 рік «*Христос Воскрес*»:

*Й не буде кривди поміж нами,
Насильство згине від любові, –
І станем рідними братами,
Синами вірними Христові!* [29]

Автор наголошує, що ми всі, як сини Христові, повинні жити чесно – у любові, у злагоді, у єдності, бути християнами не тільки за назвою, але й за ділами своїми. Бути практикуючими православними скрізь: в Церкві, вдома і поза ними, виконувати все те, що заповідав нам Господь Бог у Святому Писанні. Митрополит вірів у світле майбутнє, був впевнений, що минуть роздори, настане згода й засяє над нашим многотраждальним народом правдиве сонце – свобода.

В історії України питання мови Митрополит Іларіон особливо виокремлював. Про це у нього є багато наукових досліджень. Іван Огієнко вважав мову найбільшим багатством культури: «*... без мови вся культура будована на піску*» [33]. Постійно вмів й наполегливо прививав знання української

мови і любов до неї читачам «*Віри й культури*» не тільки статтями, дослідженнями, а й поезією. Тяжкий шлях становлення української мови він описав у вірші «*Рідна мова*»:

*Творилась віки Українська Мова
І потом, і кров'ю народу,
Як дар найсвятіший від Вічного Слова
На зоряне щастя та згоду!* [10]

За часів тоталітарного режиму російського царизму слово було чи не єдиною зброєю у руках нашого народу. Про надзвичайну силу слова йдеться також у поезії митрополита Іларіона «*Слово*»:

*Слово – то меч обісичний:
Вбиває і живить воно...
Таким його видав Предвічний
Людині на зброю давно.* [11]

За допомогою порівняння і антитези автор підкреслює широкі можливості слова, як засобу боротьби за національні інтереси, свободу, краще життя.

Вірш Огієнка перегукується з поезіями Лесі Українки «*Слово, моя ти єдина зброє*», О. Олеся «*Слово рідне*», Д. Павличка «*О рідне слово, хто без тебе я*» та іншими.

Поезія митрополита Іларіона насичена топосами: тропами та стилістичними фігурами – і вони у нього витончені, ошатні. Наприклад, у вірші «*Пурпур заходу*», вміщеному на сторінках числа 1 часопису «*Віра й культура*» за 1953 рік, автор використовує різновид метафори уособлення: «*Проміння цілує омлоєну воду // Й купається в тихім озерці*» та паралелізм: «*Стою зачарований, й радісні співи // Трояндами з серця пливають*». Закінчується вірш блискучим поетизмом, ліричний герой говорить, що коли зверне «*до Неба моління*», то в серці його «*Купається Бог*» [6].

Тема поезії «*Тихий дощик на душу*» – роль і місце молитви у житті людини. У вірші молитва перемежується з описами природи. Якщо молитва щира, то «*в душі розцвітають всі листочки*» [5], людське серце знаходить спокій.

У вірші «*Розрада*» автор при допомозі апострофи переконливо доводить усім читачам «*Віри й культури*», що молячись, людина проганяє втому зцілює свою душу: «*Людино розумна, людино свідомо, // Молитва розрада тобі. // В молитві минає душевна втома // Й серце радіє в журбі*» [9].

Митрополит Іларіон у свої віршах дуже часто звертається до Бога, зокрема у поезії «*Молитва*», вимолюючи для України краще життя:

*Я вправ при Святому Престолі
І слізно молюсь Господеві:
Дай, Боже, народові долі,
Дай руки безсилим сталеві!*

*Нехай Україна воскресне,
Нехай убереться у силу, –
Й засяє проміння небесне
На радісну Матінку милу!* [13]

У деяких поетичних творах, вміщених на сторінках часопису, помітно їх зв'язок з фольклором.

Так, у першому номері «Віри й культури» за 1955 рік надруковано поезію «Новина», яка має мотив колискової: «Ой люлі, пора, Сину, спати. // Рости й вбирайся у сили, // Залізни розломимо грати, // І впустимо воленьку милу» [8].

Зовнішня побудова цього твору дає можливість глибше відчувати розмах емоцій, настроїв, що несе строфа.

Одним із часто вживаних тропів Івана Огієнка є асоціонім (троп, у якому аби підкреслити особливе значення слова пишуть його з великої літери). За допомогою асоціонімів автор виділяє слова, які посилено викликають в уяві читача поєднання різних асоціацій, акцентують увагу на контексті твору та лежать в основі формування образу філософського узагальнення. У вірші «Заповіт», вміщеному на сторінках числа 12 «Віри й культури» за 1954 рік, використано кілька асоціонімів: «Блажен, хто жертву вміє нести // За Рідний Край, свій за Народ», «Й засяє всім тоді кохане // Правдиве сонечко, – Свобода». Наявні вони і у вірші «Пурпур заходу»: «Й Молитва палка до Пречистої Диви // Освітлює всю мою путь» [7] та інших творах.

Релігійна поезія митрополита Іларіона не всім була зрозумілою. Леся Килимник у своїй статті «Невтомна праця Митрополита Іларіона» пише: «Ці – релігійного змісту поезії часом критики не розуміючи піддають гострому осуду. Справа в тому, що релігійна поезія має велике виховне значення в народі й читається з любов'ю. Українська релігійна література розвивалася ще до XVII ст., починаючи з ранніх часів християнства. В Україні переважно в ті далекі часи панувала релігійна тематика. З часів Московського полону 1688 р. Українська Церква зазнає страшний кривду з боку Москви та Варшави і ця література занепадає зовсім.

Релігійну поезію не можна міряти на міру інтимної, громадської чи політичної лірики... Вона має свою особливість, свою красу, романтичну емоціональність, постійне романтичне забарвлення, а часом фон» [31].

З огляду на такий факт, авторка переконана, що за поетичні твори митрополита Іларіона українська спільнота повинна дякувати йому, бо ними він збагачує нашу літературу, історію.

Тематика його поезій, опублікованих у згаданому часописі, різноманітна: релігійна, історична, філософська, громадянська, лірична. Духовна сила і велич людини виявляється у служінні Богові й народу, у творчості Івана Огієнка вони набирають особливого значення. Тому є всі підстави стверджувати, що поезія митрополита Іларіона має особливу цінність як в українському літературознавстві, релігієзнавстві так і в історичних та філософських науках України, оскільки є многогранною і працює на ідею державності України, її суверенітету, особливо сьогодні.

Вважаємо, що перспективою нашого дослідження стане більш ґрунтовне вивчення поетичної спадщини митрополита Іларіона та канадського

українськомовного часопису «Віра й культура», який він видавав у Вінніпезі.

Список використаних джерел

1. <http://www.info-library.com.ua/books-text-10514.html>.
2. Білик, Г., 2017. 'Поемний жанр у літературно-художній творчості Івана Огієнка', *Рідний край*, №1 (36), с.82–87.
3. Вороняк, ТІ., 2005. 'Молитва Івана Огієнка за Україну (Поетична творчість митрополита Іларіона на сторінках канадських часописів)', *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Наук. збірник, Серія історич. та філолог.*, Кам'янець-Подільський, Вип.ІІ, с.182.
4. Демидюк, ЛІ., 2013. 'Вірші Івана Огієнка як інтерпретація поетико-філософського світу Тараса Шевченка', *Українське літературознавство*, Вип.77, с.171–175, ISSN 0130–528X.
5. Іларіон, 1953. 'Тихий дощик на душу', *Часопис «Віра й культура»*, №7, с.12.
6. Іларіон, 1953. 'Пурпур заходу', *Часопис «Віра й культура»*, №1, с.60.
7. Іларіон, 1954. 'Заповіт', *Часопис «Віра й культура»*, №12, с.18.
8. Іларіон, 1955. 'Новина', *Часопис «Віра й культура»*, №1, с.16.
9. Іларіон, 1955. 'Розрада', *Часопис «Віра й культура»*, №8, с.17.
10. Іларіон, 1956. 'Рідна мова', *Часопис «Віра й культура»*, №1, с.7.
11. Іларіон, 1957. 'Слово', *Часопис «Віра й культура»*, №7, с.13.
12. Іларіон, 1959. 'І де поділося сумління', *Часопис «Віра й культура»*, №2, с.17.
13. Іларіон, 1959. 'Молитва', *Часопис «Віра й культура»*, №1, с.21.
14. Іларіон, 1959. 'Сніговія зла', *Часопис «Віра й культура»*, №2, с.17.
15. Іларіон, 1960. 'Божа нива', *Часопис «Віра й культура»*, №9, с.11.
16. Іларіон, 1960. 'Господь і Україна', *Часопис «Віра й культура»*, №4, с.13.
17. Іларіон, 1960. 'Ділись освітою', *Часопис «Віра й культура»*, №9, с.9.
18. Іларіон, 1960. 'Для народу', *Часопис «Віра й культура»*, №9, с.8.
19. Іларіон, 1960. 'До праці', *Часопис «Віра й культура»*, №9, с.8.
20. Іларіон, 1960. 'Київ – наш Єрусалим Святий', *Часопис «Віра й культура»*, №12, с.2.
21. Іларіон, 1960. 'Оборонці Батурина', *Часопис «Віра й культура»*, №9, с.6.
22. Іларіон, 1960. 'Перше місце', *Часопис «Віра й культура»*, №4, с.28.
23. Іларіон, 1960. 'Служи народу', *Часопис «Віра й культура»*, №3, с.10.
24. Іларіон, 1960. 'Служи', *Часопис «Віра й культура»*, №9, с.9.
25. Іларіон, 1960. 'Совість', *Часопис «Віра й культура»*, №3, с.9.
26. Іларіон, 1960. 'Туди, де дише океан', *Часопис «Віра й культура»*, №9, с.7.
27. Іларіон, 1960. 'У Божу дорогу', *Часопис «Віра й культура»*, №9, с.7.
28. Іларіон, 1960. 'Уся в Тобі надія, Боже', *Часопис «Віра й культура»*, №9, с.8.
29. Іларіон, 1960. 'Христос воскрес', *Часопис «Віра й культура»*, №6, с.1.
30. Калакура, ЯС., Войцехівська, НІ., Павленко, СФ. та ін., 2017. 'Історичне джерелознавство': підруч. для студ. вищ. навч. закл., 2-ге вид., доп. і перероб., К.: «Либідь», с.512: іл. ISBN 978–966–06–0750–7 с.110.
31. Килимник, Леся, 1950. 'Невтомна праця Митрополита Іларіона', *Часопис «Слово істини»*, №1–2, с.39.
32. Лізніченко, НС., 2005. 'Українська сакральна традиція і релігійна поезія Івана Огієнка (митрополита Іларіона)', *Наукові записки Інституту журналістики КНУ ім. Т. Шевченка*, Т.19, с.21–26.

33. Огієнко, І., 1955. 'Сучасна Українська літературна мова', *Часопис «Віра й культура»*, №2, с.22.

References

1. <http://www.info-library.com.ua/books-text-10514.html>.
2. Bilyk, H., 2017. 'Poemnyy zhanr u literaturno-khudozhniy tvorchosti Ivana Ohiyenka (The poem genre in the literary and artistic works of Ivan Ogienko)', *Ridnyy kray*, №1 (36), s.82–87.
3. Vorotnyak, T.I., 2005. 'Molytva Ivana Ohiyenka za Ukrainu (Prayer of Ivan Ogienko for Ukraine)', *Ivan Ohiyenko i suchasna nauka ta osvita. Nauk. zbirnyk, Seriya istorych. ta filoloh., Kam'yanets'–Podil's'kyi*, Vyp.II, s.182.
4. Demydyuk, L., 2013. 'Virshi Ivana Ohiyenka yak interpretatsiya poyzdky-filosofskoho svitu Tarasa Shevchenka (Poems by Ivan Ogienko as an Interpretation of the Poetic-Philosophic World of Taras Shevchenko)', *Ukrayinske literaturoznavstvo*, Vyp.77, s.171–175, ISSN 0130–528X.
5. Ilarion, 1953. 'Tykhyy doshchuk na dushu (Quiet rain on the shower)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №7, s.12.
6. Ilarion, 1953. 'Purpur zakhodu (Purple west)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №1, s.60.
7. Ilarion, 1954. 'Zapovit (Will)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №12, s.18.
8. Ilarion, 1955. 'Novyna (News)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №1, s.16.
9. Ilarion, 1955. 'Rozrada (Consolation)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №8, s.17.
10. Ilarion, 1956. 'Ridna mova (Native language)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №1, s.7.
11. Ilarion, 1957. 'Slovo (Word)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №7, s.13.
12. Ilarion, 1959. 'I de podilysh sumlinnya (And where did the conscience go?)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №2, s.17.
13. Ilarion, 1959. 'Molytva (Prayer)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №1, s.21.
14. Ilarion, 1959. 'Snihoviya zla (Snow is evil)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №2, s.17.
15. Ilarion, 1960. 'Bozha nyva (God's Field)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №9, s.11.
16. Ilarion, 1960. 'Hospod' i Ukrayina (The Lord and Ukraine)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №4, s.13.
17. Ilarion, 1960. 'Dily osvitoiu (Became educated)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №9, s.9.
18. Ilarion, 1960. 'Na narodu (For the people)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №9, s.8.
19. Ilarion, 1960. 'Do pratsi (To work)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №9, s.8.
20. Ilarion, 1960. 'Kyiv – nash Yerusalyim Svyatyy (Kiev is our Holy Jerusalem)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №12, s.2.
21. Ilarion, 1960. 'Oborontsi Baturyna (Defensive Baturin)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №9, s.6.
22. Ilarion, 1960. 'Pershe mistse (First place)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №4, s.28.
23. Ilarion, 1960. 'Sluzhy narodu (Serve the people)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №3, s.10.
24. Ilarion, 1960. 'Sluzhy (Serve)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №9, s.9.
25. Ilarion, 1960. 'Sovist (Conscience)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №3, s.9.
26. Ilarion, 1960. 'Tudy, de dyshe okean (There, where the ocean is dry)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №9, s.7.
27. Ilarion, 1960. 'U Bozhu dorohu (God's way)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №9, s.7.
28. Ilarion, 1960. 'Usya v Tobi nadiya, Bozhe (All in you, hope, God)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №9, s.8.
29. Ilarion, 1960. 'Khrystos voskres (Christ is Risen)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №6, s.1.
30. Kalakura, YAS., Voytsekhivska, NI., Pavlenko, SF. ta in., 2017. 'Istorychne dzhereloznavstvo (Historical Source Studies)': pidruch. dlya stud. vyshch. navch. zakl., 2–he vyd., dop. i pererob., K.: «Lybid», s.512: il. ISBN 978–966–06–0750–7 s.110.
31. Kylymnyk, Lesya, 1950. 'Nevtomna pratsya Mytropolity Ilariona (Tireless work of Metropolitan Ilarion)', *Chasopys «Slovo i istyny»*, №1–2, s.39.

32. Liznichenko, NS., 2005. 'Ukrayins'ka sakral'na tradytsiya i relihiyna poeziya Ivana Ohiyenka (mitropolita Ilariona) (Ukrainian sacral tradition and religious poetry of Ivan Ogienko (Metropolitan Ilarion))', *Naukovi zapysky Instytut zhurnalistyky KNU im. T. Shevchenka*, T.19, s.21–26.

33. Ohiyenko, I., 1955. 'Suchasna Ukrayins'ka literaturna mova (Contemporary Ukrainian Literary Language)', *Chasopys «Vira i kultura»*, №2, s.22.

* * *